

Література

1. Портер М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 715 с.
2. Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. Економічний аналіз: навч. посібник/ за ред. проф. Р.В.Федоровича. Тернопіль: Видавництво «Астон», 2010. 416 с.

Ярослав Крупка

Тернопільський національний економічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЕТАПИ В ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

За останні 25-30 років облік інвестицій та інвестиційної діяльності в Україні пройшов кілька трансформаційних етапів. За радянських часів такий термін як «інвестиції» взагалі не використовувався, оскільки економіка базувалася в основному на державній власності, а окремі колективні господарства також знаходилися під повним контролем держави. До інвестицій у ті часи можна віднести, хіба що, спрямування коштів на капітальні вкладення. Таке розуміння інвестування надто звужував сферу його інформаційного відображення. Більшість показників в обліку і звітності базувалася лише на інформації про витрати щодо спорудження чи придбання основних засобів та їхньому фінансовому забезпеченні.

Далі, у часи становлення незалежності в Україні паралельно діяли дві системи обліку інвестицій: для державних і недержавних підприємств. У першому випадку збереглися традиційні затратні підходи до обліку капітальних вкладень. Поряд з цим зі створенням недержавного сектору в економіці, де основним джерелом забезпечення інвестицій стали вклади засновників, учасників, власників, набуває розвитку фінансове інвестування.

Більш пізній етап трансформації обліку інвестицій пов'язаний із запровадженням національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі П(С)БО), нового Плану рахунків. На цьому етапі інвестування на підприємстві визнано самостійним видом діяльності поряд з операційною та фінансовою діяльністю. Система обліку і звітності має надавати споживачу інформації уявлення про дану діяльність щонайменше з трьох позицій:

– структури інвестиційного майна (активів) та ресурсного забезпечення інвестиційної сфери (пасивів);

– результативності діяльності у результаті зіставлення доходів і витрат, виручки від реалізації і собівартості реалізованих інвестицій.

– руху коштів щодо інвестиційної діяльності з визначенням позитивного чи негативного значення даного показника.

Цей етап характеризується побудовою системи бухгалтерського обліку за національними обліковими стандартами, що не повинні суперечити міжнародним стандартам бухгалтерського обліку та фінансової звітності (далі МСБО). Та все ж між ними мають місце деякі відмінності. У світовій практиці не виділяються як окремі облікові номенклатури капітальні інвестиції. Міжнародними стандартами не передбачено таких активів як капітальні інвестиції. Термін «інвестиції» стосується в основному фінансових операцій, пов'язаних з вкладенням коштів у цінні папери, інші фінансові інструменти, придбані на стороні з метою одержання прибутку чи іншої вигоди. Спорудження й придбання основних засобів для власних виробничих і господарських потреб за МСБО не вважається інвестиційною діяльністю.

Згідно П(С)БО даний процес виділений у самостійний вид діяльності поряд з операційною та фінансовою діяльністю, до якої віднесено як фінансові, так і капітальні інвестиції. Такий підхід, на нашу думку, слід оцінити позитивно. Визнання капітальних інвестицій, виділення для їх обліку окремого рахунку дозволяє одержувати повнішу і об'єктивнішу інформацію щодо формування собівартості і вартості необоротних активів. Крім того, якщо розглядати інвестиційну діяльність як процес, пов'язаний з придбанням-реалізацією необоротних активів (саме так трактують даний вид діяльності і міжнародні, і національні облікові стандарти), то неминуче виникає потреба в обліку та розкритті інформації за двома напрямками:

а) здійснення інвестицій у придбання необоротних активів;

б) вилучення інвестицій шляхом реалізації (списання) необоротних активів.

Зараз, поряд з деякими незручностями, пов'язаними з розпорошенням на різних рахунках в обліку доходів і витрат інвестиційної діяльності, найбільше протиріччя викликають недавні зміни у вітчизняних стандартах з виділенням в окрему групу необоротних активів, утримуваних для продажу, що можна розцінити як ще один етап трансформації обліку інвестицій. За новим порядком необоротні активи, призначені для продажу, мають бути виведені зі складу необоротних і віднесені до оборотних, подібних до такої групи, як товари.

Такий крок спричинений аналогічними правилами, які діють у міжнародній практиці, що можна пояснити відсутністю у міжнародних стандартах таких активів як капітальні інвестиції. В наших умовах, з одного боку, придбання необоротних активів вважається інвестиціями, з

іншого, не визнається їх продаж. Це суперечить визначенню у національних П(С)БО самої сутності інвестиційної діяльності – як операцій з придбання і реалізації необоротних активів та фінансових інвестицій. Ці зміни спричинили ряд протиріч і непорозумінь при складанні фінансової звітності, зокрема:

- не вписується у загальну схему балансу відображення в окремих IV розділах утримуваних для продажу необоротних активів та груп вибуття і зобов'язань за ними, тому що актив балансу має будуватися за ознакою зростання ліквідності окремих видів майна підприємства, а пасив – за прискоренням терміновості погашення зобов'язань;

- для розрахунків за необоротними активами та групами вибуття уведено окремий пасивний рахунок 680 та статтю (розділ) у пасиві балансу, тоді як за такими розрахунками, зазвичай, виникають дебітори, а не кредитори;

- не узгоджуються показники Звіту про фінансові результати (сукупний дохід) та Звіту про рух грошових коштів, оскільки у першому звіті продаж необоротних активів вважається операційною діяльністю, а в другому – грошовими коштами від інвестиційної діяльності.

Іншою проблемою є те, що на практиці не завжди дотримуються прийнятих нормативних актів щодо обліку інвестицій. Для прикладу, згідно з П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» у пов'язаних осіб, що відповідають критеріям асоційованих чи дочірніх підприємств, облік інвестицій має вестись за методом участі в капіталі. За ним на величину прибутку чи іншого приросту капіталу дочірнього підприємства має збільшуватись, з одного боку, сума інвестиції, з іншого, – власний капітал (в т.ч. прибуток) материнської компанії. І навпаки, допущені збитки дочірньою структурою у відповідних частках зменшують саму інвестицію, а також капітал інвестора. Такий підхід стимулює інвестора до прийняття дієвих заходів, спрямованих на досягнення високої ефективності діяльності інвестованого ним суб'єкта, оскільки цим досягається для нього за даними такого обліку «подвійна вигода» (збільшення інвестицій та капіталу), та недопущення зворотної ситуації – «подвійних втрат».

Такі дії інвесторів вигідні й для економіки країни загалом. Інвестор, зазвичай, є фінансово сильнішим, оскільки має вільні кошти для здійснення вкладень в інші суб'єкти. Дочірнє підприємство відчуває потребу в інвестиціях. Допомога, що надається сильнішим слабшому позитивно впливає на економіку регіону, галузі, країни в цілому.

Однак метод участі в капіталі не знайшов належного застосування у практиці. Через це непоодинокими є випадки, коли такі інвестиції мають ознаки рейдерства, придбання одним суб'єктом іншого з метою знищення конкурента, захоплення ринків постачання сировини чи збуту продукції, або супроводжуються іншими неправовими діями.

Сучасний етап обліку фінансових інвестицій має враховувати останні зміни в організації світового господарства, у формуванні корпоративних відносин в умовах глобалізації, інтеграції національних економік, їх цифризації. Оскільки основними користувачами облікової та звітної інформації є засновники, інвестори, тобто власники підприємств та корпорацій, саме на досягнення сприятливого інвестиційного клімату мають бути спрямовані інформаційні потоки. Важливим кроком у цьому напрямі може бути законодавче затвердження нового Звіту про управління, що має усі ознаки інтегрованої звітності. Звіт має містити фінансову та нефінансову інформацію, характеризувати стан і перспективи розвитку підприємства та розкривати основні ризики діяльності (структуру та опис діяльності підприємства; результати діяльності; ліквідність та зобов'язання; екологічні та соціальні аспекти; кадрову політику; ризики; дослідження та інновації; фінансові інвестиції; перспективи розвитку; схему корпоративного управління). Він оприлюднюється разом з фінансовою звітністю великими і середніми підприємствами та може слугувати важливою інформаційною базою для реальних та потенційних інвесторів.

Загалом, інформація з питань інвестування підприємств та корпорацій, набуває у даний час особливої ваги, оскільки стосується перспектив і ризиків підприємницької діяльності в Україні як на мікро-, так й на макрорівнях.

Зоряна Литвин, Віра Серединська
Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасні підходи до управління економічним суб'єктом вимагають знань та володіння законами функціонування складних соціально-економічних систем, впровадження методів збору та обробки інформації. І на цій основі прийняття обґрунтованих управлінських рішень, які спрямовані на виявлення пріоритетних і перспективних шляхів розвитку.

Забезпечення ефективного функціонування підприємств потребує економічно грамотного управління їхньою діяльністю, яке багато в чому визначається умінням її аналізувати. За допомогою аналізу вивчають тенденції розвитку, глибоко і системно досліджують фактори зміни результатів діяльності, обґрунтовують плани та управлінські рішення, здійснюють контроль за їх виконанням, виявляють шляхи підвищення